

תורת רבינו שמואל סלאנט זצ"ל

סימן צ"ב

בענין שינוי בשם האב

(א)

מכתב מהגאון רבי בנימין מרדכי נבון זצ"ל לרבינו זצ"ל

ב"ה. יום עש"ק ואלה המשפטים

רב רחמימאי המאוהב וכו' מוהר"ר ר' שמואל סלאנט נר"ו.

קדמאה שלים בתוא"ר.

זאת מאיתי לחלות פ"ק, לעיין מפ"ר האי פס"ד לוט בא תו"ר מה שעלתה מצודתי על הדין, ועל האמת, ואם גם מעכ"ת יסכים דעתו לדעתי להלכה ולמעשה, יבא על החתום ועמו הס"ר ושכמ"ה והי' זה ברב עז ושלום.

הצעיר בנימין מרדכי נבון ס"ט.

להיות שמוה זמן נדרשתי מעי"ת דמשק יע"א, מאת מעלת רבני וחכמי העיר ההיא, בענין איש אחד שבא מערי אשכנז לדור שם, והוחזק בשם אשר בן אברהם מיום בואו, וכך היו קוראים אותו לספר תורה, ובחתימתו הי' חותם הכי, ונשא אשה שם, וכך כתבו בכתובה, וכמה פעמים עשה השכבה לאביו בשם זה, ובבואו לגרש את אשתו אשר נשא, נכתב בשם זה, ואחר שיצא מן העיר שלח בכתב לאמר, שהכל עשה בערמה, ושינה שם

אביו, דשם אביו הי' אהרן, והוא החליף ואמר אברהם, ובו בפרק השבתי להם מה שנראה לפקע"ד להכשיר גט זה מהטעמים אשר ראיתי בפוסקים ראשונים ואחרונים, דהכל הי' עפ"י המגרש, יען שלא נמצא מי שיכיר לא את המגרש ולא את אביו.

והנה בעתה בא מהתם כתב, מעידים ומגידים, דהאמת הוא דשם אביו אהרן, ונמצא דיש שינוי גמור, אי לזאת שלחו רבני דמשק לדרוש אותי מה יהי' משפט האשה הזאת, אי מותרת להנשא בגט זה, יען וביען דלא ידעין להיכן הלך המגרש כדי לכופו ליתן גט אחר בשם העיקרי, ואיכא עיגון גדול, כי זה ג' שנים אשר חלף הלך, ולא ידעין איה מקום מושבו, והלך במחלוקת עם חמיו ואשתו והוא גילה דעתו שהכל עשה בערמה. וכגו"ד צריך לתור ולתפש בספרי הפוסקים להציל את האשה מכבלי העיגון והי' אלקים

ומה שהגרש"ס ז"ל מפליט בדבריו בדרך אגב השם יאנקאל, ומכתיבו כנז', יש להבין לאיזה מבטא הוא מתכוון, והערוה"ש בסימן קכ"ט סעיף ס"ה מכתוב וכותב ע"ז בכתוב ינקל ע"ש, ויש שסוברים שצריך לכתוב אלף אחרי הי"ד יעוין בסי' בי"מ שם ועבר אות וי' ס"ק כ"ט ע"ש, ולפי מ"ש הגרש"ס כנראה שאת הקו"ף ביטאו בקמ"ץ או בפת"ח.

כתבתי כל זה רק כמעיר ובא, וכדי להתלמד במקום אחר, ואכמ"ל יותר.

נמצא, דמין ז"ל כל מקום דכתב פסול היינו מדרבנן, וע' להרב אליהו רבא וזוטא סי' י"ד דהכריח מדברי הש"ס, דהאי פיסול מדרבנן הוא, וכן ס"ל הרבה להפוסקים למעיין בדבריהם, לא עת האסף.

והרב גט פשוט בס"ק מ"ט הכריח בעד מין, דס"ל דלהרא"ש אין הכרח דס"ל דאם נשאת תצא, אלא דס"ל דפסול לבד, ומשו"ה כתב אח"כ ויש מי שאומר, דהיינו סברת רש"י, דכתב בפירוש דאם נשאת לא תצא, ואע"ג דס"ל מין כוותיה בתשובה, מ"מ כתבה בשם יש מי שאומר, משום דלא מצא הדבר מפורש בפוסקים אחרים, נראה פשוט דהאי פיסול דכתב מין היינו מדרבנן, דלא כהב"ח.

וא"כ בנידון דידן דעדיין לא נשאת ואיכא עיגון גדול, דלא ידעי' איה מקום מושבו כדי ליקח מידו גט אחר וכדכתב רש"י, אפשר לומר דתנשא, דכיון דכבר ניתן הגט בידה בדיעבד, מטעם דלא ידעי' בשם אביו, וסמכי על דברי המגרש, אפי' דעכשיו ידעינן, תנשא לכתחילה, דהאי נמי דיעבד קרינן ביה, כיון דאין בידינו לתקן ואיכא עיגון.

ומצאתי און לי להרב מוהרי"א בפוסקים וכתבים סי' קצ"ז דכתב הכי בפירוש וז"ל: סבורני, שאם הייתי נדרש בלא נשאת לא מחמירין לאסור, כ"ש בענין זה שיש טורח גדול להמציא וכו', והביא רא' מדברי התוס' בפ"ק דעירובין דכתבו, דכל ספק דבריהם להקל, וכתבו דכל דבר דיש טורח גדול לתקן חשיב

יעזור לי לכיין את הלכה, והיו דברי אלה להלכה ולמעשה, ובפרט אם יסכימו עמי חכמי ורבני עה"ק ירושת"ו, ועליהם מלמעלה ראשון לציון הרב הגדול מעוז ומגדול האי תנא דידן תנא ירושלמאה פחד יצחק יהי' בעזור, והי' אדירו, אז אשמח לבי, וזה החלי בעזר צורי וגואלי.

הנה מין בשולחנו הטהור באה"ע סי' קכ"ט סעי' יו"ד פסק בסכינא חריפא כסברת הרא"ש, דבשינה שם אביו דפסול, וכתב עליו הרב באר הגולה וז"ל: ומשמע דפסול דקאמר, היינו שאינו גט, וכוודאי שנמשך אחר דברי הב"ח דכתב משם מהרי"א, דמ"ש הרא"ש פסול אין לומר דשינה ממש, דהא פשיטא דפסול מדאורייתא, אלא כיון שהי' אבי אביו נקרא שמואל דכשר מדאורייתא וכו', ואפ"ה פסק דפסול מדרבנן ע"כ, ועיין להרב גט פשוט בס"ק נ"א דהקשה דזה הוא תימה, דמנ"ל הא והצריכ' עיון.

ולפקע"ד יגדל התימה, דהוא הפך דברי מוהרי"א ז"ל, למעיין שם בסי' קצ"ז, דנראה דאזיל ומודה בהאי פיסול דהרא"ש בשינוי שם אביו דהוא מדרבנן, כאשר יראה הרואה שם, וכן סברי מרנן כל הפוסקים, כאשר נביא דבריהם לקמן, ועוד בה, דלדעת מין לא נוכל ליחס סברא זאת, מדכתב הרב ב"ש שם ס"ק כ"ג על מ"ש מין, אם כתב שם שיש לו במקום אחר וכו', דהגט בטל, כתב עליו וז"ל: כאן כתב בטל היינו מדאורייתא וכו', ולעיל כתב פסול היינו מדרבנן וכו' ע"ש, וא"כ

דיעבד ע"ש, והרב שארית יהודא ד' נ"ט הביא ראי' מדברי מוהרי"א הללו לנדוננו דתנשא לכתחילה, דכיון דיש טורח לתקן חשיב דיעבד, עייש"ב.

וראי' להרב צמח צדק בסי' פ"ג דכתב דברים תמוהים לפקע"ד, דכתב שם באות ה' וז"ל: מפסקי מוהר"א"י משמע, שהוא צידד להתיר בשינוי שם אביו, היינו דוקא לפי מאי דהיה סובר שכבר נשאת עפ"י אותו הגט, והי' מצדד להתירה שלא תצא, אבל לא תנשא לכתחילה ע"כ. ולכאורה נראה דלא שלטא עינו בדברי מוהרי"א במקומם, דקרי בחיל דתנשא, והביא ראי' מדברי התוס' כמ"ש, וצ"ע.

וראי' להרא"ם בתשו' סי' ס"ו דנשאל בנידון שלנו בשינוי שם האב, וכתב דחכמי דורו הכשירו הגט אפי' דעדיין לא ניתן בידה דינתן מטעם עיגון, והביאו ראי' מדברי ר"י האחרון ז"ל, והוא חלק עליהם, וכאשר יראה המעיין לאו תברא לדברינו מכמה טעמים, חדא, דקאמר דבנידון שלו ליכא עיגון, מדכתב וז"ל: וגם המגרש, אעפ"י שהוא משומד, בחזקת אדם כשר הוא, ושומע דברי חכמים וכו', שבודאי הגמור יתרצה לשלוח לה גט אחר כשר וכו' עש"ב, נמצא דס"ל דליכא עיגון בנידון שלו, ויוכל ליקח מיד המגרש גט אחר, וכגון דא לכ"ע צריך גט אחר, אפי' לסברת רש"י וכמ"ש שם והביאו לשונו מרן בב"י, דצריך לכופו וליקח גט אחר.

והרב גט פשוט כתב טעם אחר, דמה שחלק הרא"ם עם בני דורו, היינו

מטעם דעדיין לא ניתן הגט בידה, והביא חילוק זה מסברת הרב מוהר"א ששון ז"ל, דכתב הכי לנדון שלו וז"ל בדף נ"א: ואף דהרא"ם חלק על חכמי דורו, היינו דוקא בנדון שלו, שעדיין לא ניתן הגט בידה, אבל אם כבר ניתן הגט בידה אפי' הרב הנז' המחמיר הי' מסכים להתיר בזה. וכתב עוד, וא"כ בנדון דידן, שיש ג' שנים ששלח הגט וכו', ולא נודע מקומו אי' וכו', וכ"ש שכבר זה ימים שמסר הגט בידה וכו', וכיון שכבר נתנוהו לה וכו' עש"ב. נמצא דס"ל, אם כבר ניתן הגט במקום עיגון, לכ"ע יש להכשיר הגט הזה דפיסולו מדרבנן.

ולפקע"ד נראה לומר עוד טעם אחר לסברת הרא"ם, דחלק על חכמי דורו, משום דהתם היה פיסול אחר, דשינה מקום הדירה כאשר יראה המעיין שם, דלעיל מינה כתב וז"ל: וליכא למימר דשאני הכא דאיכא עיגונא וכו' דאקילו רבנן וכו', די"ל דהא דאקילו רבנן הנ"מ בהני דקדוקי דאביי ורבא דלא נפקי מינה חורבא וכו', אבל בשאר מיני פסולת דנפיק מנייהו חורבה ופיסולייהו הוי מדינא, כגון שינה שמו ושמה ושם עירו ושם עירה ודכותייהו טובא, דהוי מזוייף מתוכו, לא מקילינו בהו משום עיגונא, עכ"ל.

א"כ נראה פשוט, דכל טעמי' דהרב דלא ס"ל להקל משום עיגונא, כיון דאיכא פיסול מדינא, אבל אם הי' הפיסול משום שינוי שם אביו לבד, יש להתיר במקום עיגון כסברת חכמי דורו, אלא דכיון דהי'

בשטרות, אפשר דאף הרא"ש מודה בזה עי"ש.

אך מה שיש לבאר לפקע"ד הוא מ"ש הרא"ש, דאין אדם רשאי לשנות שם אביו, דדוקא לעצמו יכול לשנות וכמ"ש הרב מ"מ בח"א ד' קנ"ז, אחר שפלפל בחכמה ורצה להתיר בנדון שלו מכמה טעמים וכמ"ש המעיין, ואח"כ נתקשה עצמו לדעת מדברי הרא"ש הללו וכתב וז"ל: ואיך שיהי', לא יצאנו מהמבוכה לנ"ד, דאפי' דהתחזק וכו', כל לגבי שם אביו מגנא שוה, ולכל הפחות אם לא נשאת לא תנשא, והוכרח לחלק בנדון שלו, דשם השינוי הי' דאביו עצמו שינה את שמו ע"י חולי, וא"כ הו"ל כמי שיש לו ב' שמות וכו' עייש"ב.

אמנם בנ"ד, דהבן שינה את שם אביו, וא"כ אפשר לומר דלאו כל כמיני'

דהבן לשנות וכמ"ש הרא"ש. ונראה לפקע"ד לחלק עוד, דלא אמר הרא"ש הכי אלא בהיותו בחיי אביו, דאז אין כח ביד הבן לשנות, כיון דאביו מחזיק את עצמו בשם אחר, וכל בני עירו קוראין אותו בשם זה, איך אפשר להבן לשנות שם אביו, אבל לאחר מיתתו, דאין גם אחד שיקראו אותו, וגם הוא אינו בחיים שנאמר שהוא מחזיק את עצמו היפך הבן. וא"כ הו"ל כשמו, וכשם שיכול לשנות את שמו כך יכול לשנות את שם אביו.

ומצאתי סעד לזה מדברי הגט פשוט שם בס"ק נ"ג, דירד לחלק בזה ע"ש, אלא דהוא כתב למ"ד דמהני חזקה,

הפיסול אחר, דהיינו שינוי שם מקום הדירה דהאי פיסול הוי מדינא, לא מקילינן משום עיגונא, וא"כ בנ"ד דליכא פיסול אחר כי אם זה, ודאי דגם הרב הי' מסכים להחיר, דדוקא התם איכא למימר דהוי מזויף מתוכו, דכ"ע מכירים שם הדירה.

ואם כנים אנו בזה, לכאורה ק"ל בדברי הרב צמח צדק דכתב שם וז"ל: ואי משום עיגונא וכו' הא לאו מילתא היא, דבשביל חשש עיגון לא נכשיר פיסולים, והביא ראיה מדברי הרא"ם הללו עייש"ב. ואחרי המחילה רבא ויקירא, לא שמה מתיא, דהתם בנדון הרא"ם הי' שינוי במקום הדירה, והוי פיסול מדינא משו"ה כתב הכי, אבל בנידון שלו, דלא הי' כי אם שינוי בשם אביו לבד דלא הוי פיסולו מדינא אלא משום לעז, אה"נ דמקילין משום עיגונא וכמש"כ וצ"ע.

עוד נראה לפקע"ד, דבנידון דידן, אפי' משום לעז ליכא, והוא משום דזה האיש התחזק בשם זה מיום בואו וכמ"ש לעיל, ואיכא חזקה טובא, ובפרט דהוא אשכנזי דאין להם כינוי אלא מנהגם לקרותו פלוני בן פלוני, אין לך חזקה טובא גדול מזה, וא"כ מה לעז שייך בזה, דאין גם אחד דידענו בשם אהרן דודאי כשר, וכמ"ש המבי"ט בח"ב סי' נ"ב דבאשכנזים שחותמים בשם אביהם, וכן כשקוראין אותם לס"ת הוא בשם אביהם דהויא חזקה עייש"ב, וכן כתב הרש"ל בספרו יש"ש למס' גיטין בסי' כ"א בפרק ד', דהיכן דקראו אותו לס"ת הכי, וחותם כך

ולפקע"ד דלכ"ע הוא, כיון דמהני שינוי לשם אביו הו"ל כשמו, וכיון דלעצמו מהני והוי עיקר השם השני, והראשון נשתקע מכל וכל וכתבין שם השני, גם לשם אביו הוי הכי.

ובן נראה דס"ל להרב כנסת יחזקאל באה"ע סי' ע' וז"ל: אבל בנ"ד, אין כל הדרכים מתוקנים, דלא איתחזק וכו' ע"ש. ולכאורה צריך להבין בדבריו אלו, דנראה דאם איתחזק בשם זה הוי מתוקן, תיפוק ל"י דאין כח ביד הבן לשנות את שם אביו וכדכתב הרא"ש. אמנם עפ"י האמור נ"חא, דס"ל להרב, דלאחר מיתת אביו מהני חזקה, כיון דיכול לשנות אף בשם אביו וכמ"ש. וכן נראה דס"ל לרש"ל בספר יש"ש, דכתב וז"ל: ואין לומר כמ"ש הרא"ש שאין יכול לשנות שם אביו, דזה אינו משנה שם אביו, אלא שקורא את עצמו בשם אבי אביו, ומאחר שראוי והגון כך לס"ת, א"כ פשיטא דכשר עכ"ל.

ולכאורה צריך להבין דבריו במ"ש דאין זה משנה וכו', והרי עינינו הרואות דאביו אין קוראין אותו בשם זה, ואם כוונתו למ"ש הפוס' דבני בנים הרי הן כבנים, ומשו"ה לא הוי משנה הו"ל לפרש דבריו.

אמנם עפ"י האמור נ"חא, דכוונתו לומר, דכיון דזה החזיק את עצמו לקרות בשם אבי אביו לאחר מיתת אביו, וא"כ נעשה כמו שמו, ומשו"ה כתב דזה אינו משנה שם אביו, ואה"נ דאפי' אם החזיק בשם אחר דאינו שם אבי אביו דחד טעמא

הוא, ומשו"ה כתב, דאף הרא"ש מודה בזה. וכתב עוד דאם ה"י מעשה בא לידו, ה"י מכשיר אף אם לא ניתן הגט היכא דאיכא למיחש לעיגון.

ועיין להרב תורת גיטין בסי' קכ"ט, דאף הוא הביא סברת רש"ל זו, דבמקום עיגון יש להכשיר, ומכ"ש כשהוחזק לקרות לס"ת ע"ש. ועי' להרב פנים מאירות ח"א סי' כ"ח ד' ס' ע"ג דכתב וז"ל: וגדולה מזו כתבו כמה מהפוסקים דדבר שאינו מעכב ואינו נצרך, אף אם שינו בו הגט כשר בדיעבד, והמשל בזה, כגון אם שינו וכו', אך אם שינה את שם אבי המגרש וכו', מיהו כל כי האי לא עבדינן עובדא, כיון דיש מחמירים עכ"ל.

הרי דכולהו מרנן סברי, דבמקום עיגון יש להקל ולהכשיר שתנשא לכתחילה, דזה מקרי בדיעבד, כיון דאין בידינו לתקן וכמ"ש.

ועוד נראה לפקע"ד, דהכא בנידון דידן ליכא משום לעז, מטעם דאנן נהגינן ליקח הגט מיד האשה ולקרוע אותו ונשאר קרוע ביד ב"ד, וא"כ ליכא רואים שיאמרו אין זה המגרש אלא אחר, ואין גם אחד אשר עמדו שם בעת כתיבת הגט ובעת הנתינה שידעו בשם אהרן, אלא הכל היו יודעים בשם אברהם ונתפשט בכל העיר בזה השם, דודאי דליכא אפי' משום לעז, וכמ"ש הרא"ם שם וז"ל: מטעם מאי פסלינן ל"י, משום דהרואה אומר וכו', ואיכא לעז, הכי נמי מכיון דלא נתפשט

דהיינו כמ"ש, דאם נכתב בשם אביו בשינוי
דאיכא לעז כדכתב הרא"ש, משו"ה קורעין
אותו, כדי שלא יהי' לעז.

א"י שיהיה, בהא סלקינן ובהא נחתינן,
דאתתא דא שריא למינסבא בגט זה
לכתחילה, וליכא למיחש למידי.
כ"ד איש צעיר, המקוה חסדי ה'
לתיאבון.

אותו שם לרוב בני מתא וכו', וא"כ איכא
לעז עייש"ב.

וא"כ נראה פשוט, דאם נתפשט בזה
השם, ומכ"ש דלא ידעו משם
הראשון כלל, דודאי ליכא לעז. ועיין להרב
בית מאיר בסי' קל"א סק"ב וז"ל: וראיתי
בספר הגט להדרכי משה דכתב הא דקורעין
וכו' כדי שלא יהי' לעז על הגט, ובודאי

(ב)

תשובת רבינו זצ"ל להג"ל

כבוד רב חביבי הרב הגדול, מעוז ומגדול כקש"ת מ' בנימין מרדכי
נבון הי"ו

ברוסיא) אשר הוחזק שם לבן אהרן (כפי
המכתבים שכתבו משם), ובאותן המקומות
אשר סבב הלך המגרש במדינות ספרד
(מערב וכדומה) שמה לא הוחזק לבן אהרן,
א"כ לא שייך בנ"ד טעם החשש לעז,
ובפרט שהמגרש נסע מדמשק תיכף אחר
הגט, והנראה שלא ישוב עוד לשם, א"כ
בודאי לא שייך החשש לעז, מהלין טעמא
היה נ"ל להיות סניף לאריות ולהכשיר אף
להנשא לכתחילה, כיון דא"א בשום אופן
להשיג גט אחר, וטעם לעז לא שייך כנ"ל.

אולם לבי מצטמק, וחוששני לומר, דכל
השקלא וטריא של הפוסקים בשינוי
שם אביו הוא רק כשנעשה השינוי עפ"י
שגיאה ולא בערמה, אמנם בנ"ד שבפירוש
כתב המגרש שהכל עשה במרמה ובכוונה
כדי לפסול הגט, (כי המגרש הוא בן תורה

יגדיל ה' כסא כבודו מעולם ועד עולם.
לאשר ענותו דמר תרביני, ונתכבדי
מכת"ר לעיין בדינא דהך גיטא
מדמשק יע"א אשר הובאת לפניו, אם אמנם
צעיר אנכי לימים מחוות דעי בענינים הללו,
אכן אין מסרבין לגדול כמב"י, אמרתי
לגלות את הנראה לע"ד בעזה"י.

הנה לעג"ד נראה לומר, כיון דרוב
הפוסקים רובם ככולם מסכימים
דשינוי שם אביו (גם להפוסלים) אינו רק
מדרבנן משום חשש לעז, יש לנו לדון
ולומר, שהחשש לעז לא שייך רק באתרא
דשכיח שיבואו שמה אנשים מעירו של
המגרש, וכאשר יבואו וימצאו את המגרש
ואת המגורשת ויראו את הגט יוציאו לעז
בשינוי שם אביו, משא"כ בנ"ד, אשר עיר
דמשק הוא אתרא דלא שכיח שיבואו לשם
אנשים מעיר של המגרש (במדינת ליטא

ודינא גמיר שרוב הפוסקים פוסלים לכתחילה בשינוי שם אביו, ואולי נעלם מהמגרש שעפ"י ד"ת אין להאמין אותו כי אם כשיבא הבירור ממקום שהוחזק שם לבן אהרן), א"כ לא נפיק מיהת מאומדנא דמוכח, ונאמר הוכיח סופו על תחילתו (שלא גרש ברצונו), וידוע דאומדנא דמוכח עדיף מגילוי דעתא.

וגם הדבר צריך בירור, אם לא היה איזה חשש כפיה בשעת הגט הנ"ל, הגם שאמר שגרש ברצונו ובביטול מודעה, ועפ"י דין כשר, מ"מ בהצטרף האומדנא הנ"ל ששינה שם אביו במרמה ובכונה, יש בזה חשש מדאורייתא (והוי כמו מודעה לחברתה, ב"ב דף ס' ע"ב), והרבה יש להאריך בפרט הזה ולבארם מפוסקים ראשונים ואחרונים. אך מה לי להאריך בהם לפני כבוד כת"ר, ולא באתי בשורתיים הללו כי אם להעיר את הנראה לענ"ד, הדברים שיש לעיין במילתא דנא.

ואם אולי יכולים לברר בדמשק אם נכתב בהכתב תעודה (פאטענט) שלו בשם בן אברהם, אז נפקינן מחשש אומדנא הנ"ל, כי מה ששינה שם אביו לאברהם יכול להיות שכך נכתב (בהפאטענט) ותו לאו כל כמיניה לומר שעשה השינוי בכוונה ובמרמה כדי לעשות פסול הגט, וידוע

שגם שוחט שהמיר, כל שחיטותיו ששחט קודם שהמיר כשרות, משום אוקי גברא כו', ובפרט כי ידוע שאומדנא צריך להיות ברור, וכיון שאינו ברור כ"כ ששינה בכונה ומרמה, לא משגיחין ביה.

אכן באם שלא נכתב (בהפאטענט) בן אברהם, הדרינן לדקמייתא דיש לחוש ולומר דנקרא אומדנא ברורה מה ששינה שם אביו כנ"ל. ועל כת"ר המדע לדון ולהורות בהך דינא, לפי רוב חכמתו ודעתו הרמה בזה.

אחרי זאת נתודע לי, יען שזה המגרש הניח אשה במדינת ליטא בלא גט, ועיגן אותה מחמת שנאה (כאשר זה לא ביארו במכתבם הראשון), ולפי הנראה זה היה סיבה ששינה שם אביו, כי חשש שבודאי כתבו משם לכמה מקומות שזה אשר בן אהרן עיגן אשה, ולזאת שינה שם אביו בשם אברהם, א"כ אין עוד חשש האומדנא הנזכר. אי לזאת, אם יסכימו כת"ר מר חביבי הי"ו ובית דינו הצדק על התירא דהאי איתתא, אז אהי' גם אנכי כסניף לאריות לאמטוי, שיבא להתירה להנשא לכתחילה.

דברי החותם לאהבת האמת והצדק

שמואל סלאנט

ד"ץ דכו"פ הי"ו

(ג)

עוד תשובה מרבינו זצ"ל בענין הנ"ל

ב"ה.

עובדא הוה בדמשק, שבא לשם איש אחד אשכנזי, והוחזק שם לאיש אשר בן אברהם, וכך עלה לס"ת, וכן הי' חותם בשם זה, וכמה פעמים עשה השכבה לאביו בשם זה, והי' אומר שהוא נין ונכד להגאון בעל שאגת ארי', והוא ממדינת צרפת, ונתראה לת"ח גדול בתורה, גם הי' בידו מכתבים מגדולי חכמי מערב בכתבי מליצות עברו, שסבב הלך במדינתם כמה שנים, והוחזק שם לת"ח גדול.

אח"כ נשא אשה בדמשק, בת בנו של הרב ר' יהודא אשכנזי נ"י השוכן בדמשק מזה כמה שנים. ואחר חתונתו נתוודע שהוא איש רע ובליעל וזיפן, ונתהוו קטטות בינו ובין אשתו וחותנו, עד שגירש את אשתו בגט פיטורין כדת, ונכתב בהגט שם אשר בן אברהם כאשר הוחזק מיום בואו לשם. ויהי אך יצא מדמשק לבירות להפליג משם אל אשר ישאנו הרוח בדרך האני'. כתב מבירות לדמשק, דשם אביו הוא אהרן, והוא החליף לשם אברהם בערמה, ואח"כ באו מכתבים ממדינת ליטא ברוסיה, כי זה הבליעל הוא משם ולא ממדינת צרפת, ושקר ענה שנכד הגאון בעל שאגת אריה הוא, ולא נין ולא נכד הוא, ובהמכתב כתבו, שבאמת שמו אשר בן אהרן, ולפי אשר כתבו משם הסימנים שיש בגוי', ניכרין הדברים כי זה האיש הבליעל הוא, והאיש הזה כבר חלף הלך

לו, ולא נודע איה מקומו אשר יהי תקוה להשיג מאתו גט פיטורין אחר כד"ת, והאשה המתגרשת כבולה היא בכבלי העיגון לע"ע.

ונשלח מדמשק יע"א לפעה"ק, להחכמים והרבנים הספרדים הי"ו, שיעיינו בנדון הזה, ומציון תצא תורה. ולאשר ידי"נ הרב הגדול כמוהר"ר מרדכי נבון נ"י הראב"ד דחו"ר הספרדים הי"ו פעה"ק שלח בגודל ענותנותו את דבריו הטובים גם אלי, בצירוף תשובתו הרמת"ה בדבר הזה, וביקש ממני שאקח לי מועד לעיין בדין הזה, ולחוות גם הנראה לענ"ד בזה, אמרתי אין מסרבין לגדול, ובעזר צורי וגואלי אבוא גם אנכי בקיצור אמרים לפי קט שכלי, וזה החלי.

הנה בגוף הדבר דשינה שם אביו, כבר דשו ב' רבים, גדולי הפוסקים האחרונים ז"ל, ובפרט הגט פשוט בסי' קכ"ט סע"ק מ"ג מ"ט נ' נ"א נ"ב, והגאון ר' עקיבא איגר ז"ל בתשו' סי' קט"ז ומשם הלאה, והגאון בית מאיר שם, וכמעט שלא הניחו מה להוסיף על דבריהם הק', אולם אין מדרש בלא חידוש, ולא אבוא לחלוק ח"ו על דבריהם ז"ל, כי אם לפרש דברי הראשונים ז"ל.

הנה מסתימת דבריהם ז"ל נראה, שנחלקו תשו' הרא"ש עם תשו' רש"י היכא

דהחזיק שם אביו בשינוי השם, וגירש בשם שהחזיק לאביו, דלהרא"ש פסול ולתשו' רש"י כשר בדיעבד במקום עיגון, וכמבואר בשו"ע סי' קכ"ט.

אמנם לענד"נ לומר ולפרש, דמ"ש דשם אביו אינו יכול לשנות, פירוש דבריהם, דאינו יכול לעקור שם האמיתי של אביו ולשנות רק לשם אחר ולכן שם העיקר של אביו הוא שם הראשון האמיתי, אבל מ"מ גם המה מודים דהשם שהוחזק לאביו מקרי ג"כ שם, (והרי כמו שם טפל, ואולי גרע משם טפל כאשר יתבאר אי"ה). ולכן בתשו' הרא"ש, דהמעשה הי' דכתב השם שהחזיק לאביו לבד ולא כתב וכל שום, להכי פסל הרא"ש ז"ל, ואולי גם תשו' רש"י מודה בזה, משא"כ בתשו' רש"י מבואר, דהמעשה הי' שכתב גם וכל שום דאית לי ולאבהתי, ולהכי הכשיר היכא דכתב השם שהחזיק לאביו (דשם מיהת הוי), ואולי גם תשו' הרא"ש מודה בזה דכשר היכי דכתב גם וכל שום.

והנה הב"י בסי' קכ"ט ד"ה והרמב"ם, מפרש דברי הטור, שדעת אביו הרא"ש ז"ל הוא, היכא דכתב שם הטפל (של המגרש) ולא כתב וכל שום פסול, וכשכתבו וכל שום כשר (והרמב"ם ס"ל להיפוך לדעת הב"י) יעיין היטב בב"י ובב"ח ובגט פשוט, וגם כמה אחרונים ובפרט תשו' פני משה (מובא בספר גט פשוט) מסכימים והולכים, דכן הוא דעת הרא"ש כשכתב שם הטפל עם וכל שום כשר, ובלא וכל שום פסול. ולדבריהם,

הדבר פשוט כמו שכתבתי, שכונת הרא"ש בשינה שם אביו, דמשום דאינו יכול לעקור שם אמיתי של אביו, לכן מקרי שם שהחזיק לאביו שם טפל, ולהכי פסל הרא"ש בתשו', כיון דלא כתב וכל שום, משא"כ בתשו' רש"י דמבואר שם דכתב גם וכל שום, מודה גם הרא"ש דכשר כמש"כ לעיל.

ואפילו לדברי המפרשים דעת הרא"ש, דבשם המגרש עצמו אם כותב שם הטפל לבד כשר גם בלא וכל שום, (וכש"כ היכא דכתב גם וכל שום דכולהו מסכימים דעדיף מהיכא דלא כתב וכל שום, יעויין גם בב"ש ס"ק ג' ובביאורי הגר"א ס"ק זי"ן ובב"ח, אשר כולם משיגים על הב"י בזה, ומסכימים דהיכא דכתב וכל שום עדיף), וא"כ נהי' מוכרחים לומר, דדעת הרא"ש בתשו' דשם שהחזיק לאביו מחדש גרע גם משם טפל, מ"מ לא רחוק הוא גם לדעתם, שהגם דגרע משם טפל, ולהכי פוסל הרא"ש בתשו' כשכתבו לבדו, מ"מ היכא דכתב גם וכל שום, אולי מודה לתשו' רש"י דכשר (גם לדעתם דגרע משם טפל), כי למה לנו לעשות חלוקי דעות בין תשו' הרא"ש לתשו' רש"י, במקום דנוכל להשוותם, דהא להדיא מבואר בתשו' הרא"ש, דבלא כתב וכל שום מיירי, ובתשו' רש"י מבואר דכתב וכל שום (ולהכי מכשיר יעו"ש).

ואם כנים אנחנו בזה, הרי הגט מדמשק דכתב שמה וכל שום דאית לי ולאבהתי, כשר גם לדעת הרא"ש וכמש"כ. (ולא מצאתי סתירה לזה, כי תשובת

סובב הולך במדינת אשכנז (דיתושלאנד ואמעריקא), וא"כ גם לא יהי' שיבואו אנשי ליטא (המכירים את האיש הנ"ל) לדמשק ויראו את הגט בדמשק, אין חשש לעז, מאחר שאין המגרש לפנייהם, ומאין ידעו שכן אהרן אשר מכירים אותו, הוא המגרש, ולא כן בעובדא דתשו' הרא"ש דהמגרש הוא לפנייהם ולעיניהם.

ומכל הלין טעמא נראה לומר, דגם הרא"ש מודה בזה דכשר וכפרט דהלא שינה שם אביו היכא דהוחזק בשם ששינה הוי רק חששא דרבנן, כי המסתפקים לומר דהוי חששא דאורייתא משום דאין זה כריתות, דניכר לכל דהגט הוא מאיש אחר ולא מבעלה, דשם אביו אינו כאשר כתוב בהגט, לא שייך בכעין נ"ד כלל, ואדרבה, בשעת הגט כולם ידעו דזהו בעלה המגרש, כי לא ידעו אז רק ששמו אשר בן אברהם, גם העדים כדין עשו שחתמו ע"ז הגט, ולא שייך חששא דעדים פסולים בזה כלל, וא"כ דכל החששא בנ"ד לכו"ע הוי רק מדרבנן, ותשו' רש"י מכשיר להדיא, ואחרי שבארנו לומר דגם הרא"ש אפשר שמודה לתשו' רש"י בנ"ד ומכשר, יש להקל.

וכל מה שכתבתי עולה, דגם אם הי' הדבר נודע עפ"י עדים כד"ת, שבאמת שם אביו הוא אהרן, וכש"כ בנ"ד שיש מקום לומר שהמכתב שנכתב מליטא לא הויין כעדות ברורה, כי הכי ציירו את דמות וצלם המגרש הנ"ל במכתביהם בסימנים מובהקים, ואולי אחר הוא (והגם שניכרין

המחמירים, היינו הגאון רע"א ובית מאיר, כולם מיירי היכא דלא כתב וכל שום כמנהג אשכנז) והגם כי תשו' רש"י מכשיר כשנשאת דוקא, התם המגרש לפנינו, משא"כ בנ"ד דאיכא עיגון גדול, וגם מטעמי אחריני שיבואר בנ"ד, יש להקל להנשא לכתחילה אם נחזיק במה שכתבתי, דהרא"ש לא פליג על רש"י.

אמר החכם

עוד נלע"ד לומר, דעד כאן לא פסל הרא"ש כי אם דוקא באתרא דידעו אנשי העיר את שם האמת של אביו גם בעת הגט, כעובדא דתשו' הרא"ש, דמחמת שהמיר אביו שינה המגרש את שמו משמעון לשמואל, ומ"מ כולם ידעו שבאמת שם אביו הי' שמעון, משא"כ בנ"ד שבשעת הגט לא הי' גם אחד אשר ידע ששם אביו הוא אהרן, ורק החזיקו אותו מאז בואו לדמשק לשם אשר בן אברהם, א"כ אפשר דבזה גם הרא"ש מודה דכשר (אפי' אם לא הי' כתוב בהגט וכל שום דאית לאבהתי).

ובפרט כי החשש לעז שכתב הרא"ש לא שייך בזה כלל, כי דמשק הוא אתרא דלא שכיח שיירתא ממדינת ליטא אשר נודע שמה לשם אשר בן אהרן, ובכל המדינות ספרד ומערב אשר סבב שמה לא הוחזק בהם לשם בן אהרן כי אם לשם אשר אשכנזי, כמנהג הספרדים, אשר בחתימתו ובעליית הס"ת רק על שמו לבד יקרא (ולא בשם אביו), ובשגם שהמגרש תיכף אחר הגט נסע מדמשק, וכהנראה לא ישוב עוד לשם (כי לפי הנשמע כעת

הדברים לפי הסימנים שכתבו עליו שזהו האיש, מ"מ לעדות מבוררת לא נוכל לכוונתו).

אולם לבי הי' מצטמק לחוש מטעם אחר, אשר המגרש כתב תיכף אחרי הגט מבירות לדמשק שהכל עשה בערמה כדי לפסול הגט, אולי נקרא זאת אומדנא ברורה שלא גירש מרצונו (ונאמר ע"ז הוכיח סופו על תחילתו), כי אם לא זאת, למה הי' לו לשנות שם אביו, אם לא מחמת שעלה גם על רוחו קודם הנשואין, שבודאי כשיכירו רשעו וזיופו, בודאי יהי' מוכחא לגרש, ולכן שדי נרגא ושינה שם אביו בערמה מתחלה, וידוע דאומדנא ברורה דמוכח לכל עדיף מגילוי דעתא.

אולם אחר ששמעתי מאת ידיד נפשי הרב הגדול מוה"ר בנימין מרדכי נבון הנ"ל, שבמכתבים שבאו מליטא מבואר, שהניח שם אשה עגונה שלא גירש אותה כלל, וא"כ נראין הדברים, שלכך שינה שם אביו, כי פחד לנפשו שבודאי יבאו משם מכתבים מליטא לחקור ולדרוש אחר איש אשר בן אהרן כמנהגן של ישראל, ולהכי במועצות ודעת שינה שם אביו לשם אברהם, וא"כ לא משגיחין גם על המכתבים שכתב מבירות, שעשה בערמה לפסול הגט, כי גם שוחט שהמיר, שחיטתו ששחט קודם כשרים, ובפרט שכל החשש הנ"ל הוא רק מצד אומדנא, וידוע דאומדנא צ"ל ברור, ובנ"ד אדרבה, נראין הדברים להיפוך, שלהכי שינה שם אביו משום דהי'

מתיירא על הדרישות והחקירות הנ"ל, והוא הי' לבו בטוח שיתקיים שבתו בדמשק עם האשה הזאת, ומחמת כי חשש שברכות הימים אולי יבואו מכתבים מליטא, ויתוודע פחזותו בדמשק שהניח שם אשה, לכן שינה שם אביו, ולא כדי לפסול הגט חשב זאת, וא"כ אחרי שנתהוו הקטטות ביניהם וגירשה, הי' הגט ברצונו וכלב שלם, וכדין עשו שנכתב שם אביו שהוחזק שם מיום בואו.

והנה אחרי כל הדברים האלה, נלענ"ד להתיר האשה הזאת להנשא, אולם להלכה ולא למעשה, עדי יסכימו חכמי ורבני הספרדים הי"ו, ה"ה הרה"ג ראשון לציון מוהר"י קובי נ"י, וידי"נ הרה"ג רב חנא נ"י (כי ידי"נ הרה"ג מוה"ר בנימין מרדכי נבון הי"ו כבר עלה במוסכם להתירא).

ומכוללניו ק"ק אשכנזים הי"ו ידיד נפשי הרב הגדול כו' מו"ה ישעי' נ"י, אחרי שומו עיניו על הדברים שכתבתי, אם יסכים מטעמא דידי או מטעמים אחרינא שיוכשר לפניו, אז גם אנכי אמטי שיבא בהתירא דהך אתתא ולהתירא להנשא להלכה ולמעשה.

וה' יצילנו משגיאות, ובתורתו יראנו נפלאות.

הכ"ד הבא עה"ח
שמואל סלאנט
ד"ץ דכו"פ הי"ו